

УДК 378.477.811.1

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2022.80.2.27>**О. О. Романова**кандидат філологічних наук, доцент,  
доцент кафедри іноземних мов  
Національної академії Національної гвардії України

## ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ ТА АКТИВІЗАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ

*Статтю присвячено проблемі мотивації навчання й активізації пізнавальної діяльності студентів до вивчення іноземної мови та способам підвищення мотивації під час навчання. Визначено поняття мотивації, розглянуто проблеми відсутності мотивації у студентів, види та техніки мотивів, емоційний аспект мотивації, а також надано поради щодо підвищення мотивації студентів під час вивчення іноземної мови. Розглянуто такі види мотивації, як внутрішня мотивація, зовнішня мотивація, інтегративна мотивація, інструментальна мотивація, загальна мотивація. Проаналізовано ці види мотивації, їх подібність і відмінність.*

*Зазначено, що до моменту вивчення іноземної мови та від самого початку навчання у студентів зазвичай висока мотивація. Майже в усіх є бажання володіти іноземною мовою, вміти спілкуватися. Але, як тільки починається процес оволодіння іноземною мовою, ставлення до її вивчення змінюється, більшість студентів розчаровуються в навчанні, тому що це важкий процес і він вимагає подолання різноманітних труднощів (це так званий період накопичення «будівельного матеріалу»). Різноманітні проблеми та лінь відсувають досягнення цілей, про які мріялося. І це має негативний вплив на мотивацію, в результаті вона зменшується, слабшає воля, спрямована на оволодіння іноземною мовою, зникає зустрічна активність, взагалі знижується успішність, яка теж негативно впливає на мотивацію.*

*Вивчаючи іноземну мову, необхідно створювати такі умови освітньо-пізнавальної діяльності, які сприяють розвитку високого рівня пізнавального інтересу до вивчення англійської мови в тих, хто навчається.*

*Розглядається роль викладача у створенні позитивного середовища для формування студентської молоді. Особлива увага приділяється забезпеченню мотивації студентів під час вивчення мови іншої культури. Запропоновано основні шляхи підвищення мотивації та охарактеризовано мотивацію залучення студентів до процесу вивчення мови. Надано ефективні методи навчання з огляду на професійну спрямованість навчання та підвищення мотивації студентів.*

**Ключові слова:** мотивація, професійна орієнтація, іноземна мова, студенти, навчання, ЗВО.

**Постановка проблеми.** Питанню мотивації в галузі педагогіки та психології протягом багатьох років приділяють велику увагу. Нині є загальноприйнятим те, що мотивація до вивчення іноземних мов відіграє величезну роль. Дослідники наводять дані про зниження мотивації від курсу до курсу навчання. До того моменту, як почати вивчення іноземних мов, та на самому початку їх вивчення у студентів спостерігається висока мотивація. Але у процесі оволодіння іноземною мовою ставлення студентів змінюється, тому що їм потрібно долати різноманітні проблеми. Отже, знижується успішність студентів, що негативно впливає на мотивацію, яка зменшується.

У сучасному світі вивчення іноземної мови стало невід'ємною частиною розвитку міжнародних відносин та забезпечення ефективної міжкультурної комунікації між представниками різних націй всього світу. Школи та заклади вищої освіти намагаються забезпечити всі необхідні засоби для навчання/вивчення іноземних мов студентами, щоб ті залишалися мотивованими і,

відповідно, досягали успіху в оволодінні іноземною мовою.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Дослідженню мотиваційного компонента навчальної діяльності студентів та вивченню засобів його формування приділялася значна увага. Цьому аспекту присвячені роботи А. Вербицького, А. Єпіфанцевої, Н. Савотіної та інших.

Є безліч визначень видів мотивів, які формуються під час вивчення англійської мови. Так, В. Шадріков вважає, що «мотивація зумовлена потребами та цілями особистості, ідеалами людини, умовами її діяльності» [1, с. 95]. Р. Готліб зазначає, що «мотивація – це така рушійна сила, яка спонукає людину до успішного вивчення іноземної мови» [2, с. 123]. Отже, можна сказати, що мотив – це внутрішнє спонукання студента до навчальної діяльності, викликане особистими потребами самого студента.

Точну характеристику широкої соціальної мотивації (різновид зовнішньої) дає П. Якобсон: «Така мотивація процесу навчання пов'язана з досить

гострим почуттям громадянського обов'язку перед країною, перед рідними, близькими людьми, пов'язана з думками про навчання, як про дорогу до засвоєння великих цінностей культури, як засіб, що дозволяє нести людям добро і користь, з уявою про навчання, як шлях до здійснення свого призначення в житті» [3].

**Мета статті.** Головною метою цієї роботи є з'ясування та визначення шляхів підвищення мотивації та методи активізації пізнавальної діяльності студентів під час вивчення іноземної мови.

**Виклад основного матеріалу.** Мотивація – це перш за все результат внутрішніх потреб людини, її інтересів та емоцій, цілей та завдань, наявність мотивів, спрямованих на активізацію її діяльності.

Мотивація в навчанні розглядається як один із найважливіших факторів, що впливають на успішність вивчення мови.

Нині виділяють різні види мотивації. Є зовнішня і внутрішня мотивація. На формування зовнішньої мотивації можуть впливати викладачі, друзі, знайомі, необхідність скласти залік чи екзамен. Внутрішня мотивація – це процес, коли людина сама усвідомлює необхідність вивчення іноземної мови для досягнення поставленої мети. Зовнішня мотивація довго не триває, якщо джерело впливу не є постійно діючим і переконливим. Внутрішня мотивація також потребує зовнішньої підтримки. Тому починати процес формування як зовнішньої, так і внутрішньої мотивації вивчення іноземної мови слід якомога раніше, докладаючи максимальних зусиль. Для подальшого мотиваційного процесу закласти фундамент мають батьки і вчителі шкіл.

Проаналізувавши різні класифікації мотивації, ми вибрали кілька, які розглядатимуться в цьому дослідженні. Наприклад, Д. Стірлінг описує різницю між зовнішньою і внутрішньою мотивацією. Перша характеризується як та, що забезпечує стимул брати участь у процесі, який може бути неприємним чи цікавим, але який може запропонувати деякі переваги для особи. Внутрішня мотивація своєю чергою виходить із середини особистості. Це надихає людей на дії, навіть якщо немає зовнішніх стимулів чи винагород [4].

Р. Гарднер і В. Ламберт розрізняють два типи мотивації:

- інтегративна мотивація;
- інструментальна мотивація [5].

Інтегративна мотивація, подібна до внутрішньої мотивації, означає вивчення іноземної мови для задоволення і виходить із середини особистості. Інструментальна мотивація, як і зовнішня, має на увазі мову навчання для досягнення безпосередніх і практичних цілей, і в цьому випадку людина очікує отримати певну вигоду чи винагороду [6].

Отже, який із цих видів мотивації спонукає студентів вивчати мову? Який є більш значущим

у досягненні успіху у вивченні іноземної мови? Очевидно, що всі вони мають велике значення. Будь-який процес вивчення мови не може бути ефективним без залучення цих двох класів мотивації (внутрішня/інтегративна та зовнішня/інструментальна). З одного боку, внутрішня/інтегративна мотивація спонукає студентів вивчати мову через їхнє внутрішнє бажання відкривати світ, знайомитися з іншими культурами, традиціями, вдосконалювати свої навички, мати змогу вільно спілкуватися з носіями мови і таким чином розширювати їхній кругозір. З іншого боку, зовнішня/інструментальна мотивація в поєднанні з внутрішньою/інтегративною надихає студентів здобувати знання з вивчення мови, щоб отримати високі оцінки, похвалу викладача, знайти добре оплачувану роботу в майбутньому і бути фінансово незалежною людиною. Внаслідок цього це дві основних частини одного процесу не можуть існувати одна без іншої.

Нині майже всі сфери людської діяльності вимагають знання хоча б однієї іноземної мови. Однією з проблем, яка викликає відсутність мотивації до вивчення іноземної мови, є недооцінка її значення в сучасному житті. Це зазначають багато досвідчених викладачів іноземних мов. Майже неможливо навчити людину, яка не має мотивації. Тільки ті, хто бажає вивчати мову, має внутрішню мотивацію, можуть успішно оволодіти іноземною мовою. Саме мотивація гарантує ефективне залучення до всього навчального процесу.

Звичайно, внутрішня мотивація потребує підтримки зовнішньої. Тому так необхідно розпочати процес формування як внутрішньої, так і зовнішньої мотивації до навчання іноземної мови якомога раніше.

Потреба в ефективному оволодінні іноземною мовою особливо зростає у студентів у зв'язку з розширенням покладених на них професійних завдань. Відповідно, це вимагає підвищення рівня мотивації студентів у навчальному процесі.

Мотивація студентів до вивчення іноземної мови має охоплювати рівень уваги і зусилля студента, пов'язані з виконанням завдань на практичному занятті. Рівень освіти діяльності студентів залежить від рівня їхніх внутрішніх мотиваційних процесів під час навчально-виховного процесу. Іншими словами, мотиви навчання є рушійною силою процесу професійного зростання. Домінування внутрішньої мотивації характеризується появою за власною ініціативою студентів під час занять. Якщо у процесі навчання переважають зовнішні мотиви вивчення іноземної мови, особистість не розвивається повноцінно. Таким чином, внутрішні мотиви мають домінувати для того, щоб студенти успішно оволоділи іноземною мовою.

Слід також зазначити, що студенти з високими успіхами та студенти з низькими показниками зазвичай відрізняються не рівнем інтелекту,

а силою, якістю та типом мотивації до освітньої діяльності. Високий рівень мотивації може компенсувати недолік знань, навички та вміння. Натомість, якими б здібними та розумними не були студенти, брак бажання і прагнення вивчити мову не дадуть їм змоги досягти успіху в оволодінні іноземною мовою.

Як відомо, навчання іноземної мови вимагає створення штучної мотивації.

У цьому випадку викладач має створити позитивну мотиваційну атмосферу та зацікавити студентів в аудиторній діяльності.

Варто зазначити, що професійна спрямованість і професійні мотиви також відіграють ключову роль у розвитку мотивації навчання мови. Отже, важливо формувати увагу до професійної спрямованості навчання на підвищення мотивації до навчальної діяльності. З метою підкреслення важливості вивчення іноземної мови для студентів, для їх майбутньої професійної діяльності, а отже, підвищення їх мотивації, необхідно організовувати зустрічі та проводити конференції (лекції, диспути, бесіди) з людьми, які досягли успіху в цій сфері і хто може підтвердити знання мови, допомогти їм досягти успіху в кар'єрі. Такі зустрічі полегшують монотонність аудиторної рутини студентів і допомагають їм почати мислити критично, аналізувати поточний стан володіння мовою та знайти шляхи його покращення.

Організація розмовних гуртків з іноземних мов також може сприяти збільшенню мотивації числа студентів. Але тут треба враховувати те, що такі клуби мають бути орієнтовані на інтереси, а не професію. Іншими словами, відвідуючи такі клуби, студенти повинні мати змогу вивчати мову в її величезній різноманітності, не обмежуючись лише їх професійним словниковим запасом.

Окрім того, для викладача важливо використовувати сучасні прийоми спілкування, які будуть сприяти ефективному оволодінню іноземною мовою та підвищенню рівня мотивації. Ці прийоми полягають у використанні інтерактивних форм, методів і прийомів навчання, в тому числі рольової гри відповідно до професійної діяльності, використанні сучасних технологій у галузі цифрової освіти, наприклад віртуального освітнього середовища.

Мотивація до вивчення іноземної мови потребує від спеціалістів усвідомлення поточних цінностей та того, як вони пов'язані з майбутньою професійною діяльністю. Вони мають знати вимоги, які висуваються за майбутньою професією (у тому числі знання іноземної мови); студенти повинні знати, як діяти в нестандартних ситуаціях, які можна розігрувати сценки на заняттях з іноземної мови.

Ще одна важлива річ у мотивації студентів до вивчення іноземної мови – заохочення їх до само-

стійного вивчення. Самонавчання сприяє розвитку творчого мислення, самостійного прийняття рішень, постановці завдань та успішному досягненню нових цілей, відповідальності за виховні завдання, здатності до критичного та ефективного самоаналізу.

Під час вивчення іноземної мови необхідно створювати такі умови освітньо-пізнавальної діяльності, які сприяють розвитку високого рівня пізнавального інтересу до вивчення англійської мови тих, хто навчається. Велику роль підвищення мотивації створюють різні види роботи, застосовувані викладачем під час заняття: заняття-обговорення різних тем; заняття-спілкування через Інтернет (ефективний як варіант самостійної підготовки); круглі столи; мініконференції в групах; заняття-тести; заняття-презентації. Презентації можливі під час будь-яких занять. Слід робити їх яскравими, веселими, захоплюючими, із загадками та іграми. Можна включати лексико-граматичні вправи, зразки діалогів та тексти для читання, а також елементи тестових завдань для тренування у форматі єдиного державного екзамену. Студенти самі вміють створювати презентації, які доцільно використовувати в проєктній роботі та на завершення вивчення теми.

Які ж переваги використання комп'ютерних презентацій на заняттях англійської мови? Одна з найважливіших – підвищення мотивації до вивчення предмета через успішність у навчальній діяльності.

Використовувати презентацію в навчальному процесі можна на різних етапах заняття та різних типах занять залежно від мети, поставленої викладачем.

**Висновки і пропозиції.** Дослідження показує, що мотивація є невід'ємним компонентом освіти, і це дуже впливає на успішність студентів та рівень досягнень в оволодінні іноземною мовою.

Мотивація – це складне поняття, яке складається з багатьох компонентів, які тісно пов'язані. Усі види мотивації, які вивчаються в дослідженні, є корисними під час вивчення іноземної мови.

Роль викладача у підвищенні мотивації студентів дуже важлива, оскільки його обов'язок – зацікавити студентів навчальною діяльністю та створити позитивну аудиторну атмосферу. Під час навчання студентів іноземної мови потрібно брати до уваги професійні мотиви. Студенти мають усвідомлювати важливість вивчення іноземної мови для їхньої майбутньої професійної діяльності. Проведення зустрічей, лекцій з успішними фахівцями, організація мовних клубів, використання сучасних технологій у процесі навчання, заохочення до самонавчання є ефективними і надзвичайно важливими методами підвищення мотивації студентів до вивчення іноземної мови.

Отже, визнаючи провідну роль мотивації в навчанні англійської мови, викладачеві необхідно чітко уявляти собі способи та прийоми її формування за умов цього навчального закладу. Розглядаючи проблеми мотивації та шукаючи шляхи її формування, не припустимо спрощення її розуміння, тому що формування мотивації – це не вкладання викладачем у голови студентів вже готових знань, ззовні задаються мотиви і цілі навчання. Формування мотивів – це насамперед створення умов прояву внутрішніх спонукань до навчання, усвідомлення їх самими студентами та подальший саморозвиток мотиваційно-ціннісної сфери. І зовсім небагато, які мотиви спонукають студента до здійснення діяльності щодо оволодіння ними іншомовною культурою.

Для створення адекватної мотивації використовуються різні методи та засоби: словесні, наочні, практичні, але провідну роль нині відіграють пошукові та дослідницькі. Формуванню міцної мотивації навчання сприяє гра за умови її активного використання під час занять.

Мотивація для будь-якої діяльності є запуском механізмом (чи то є праця спілкування, чи пізнання), а видимий, реальний, поетапний і кінцевий успіх живить і підтримує мотивацію. Якщо успіху немає, то мотивація згасає і це негативно позначається на виконавцеві діяльності.

#### Список використаної літератури:

1. Шадриков В.Д. Психология деятельности и способности человека : учебное пособие. Изд. 2-е, допол. и передел. Москва : Издательская корпорация «Логос», 1996. 318 с.
2. Готлиб Р.А. Социальная востребованность знания иностранного языка. *Социологические исследования*. 2009. № 2. С. 122–127.
3. Якобсон П.М. Психология чувств и мотивации. *Избранные психологические труды* / под ред. Е.М. Борисовой. Москва : Институт практической психологии. Воронеж : НПО «МОДЭК», 1998. 304 с.
4. Stirling, D. Motivation in education. Learning Development Institute. URL: [https://www.researchgate.net/profile/Diana\\_Stirling/publication/266141351\\_Motivation\\_in\\_Education/links/5426d4540cf26120b7b344e8/Motivation-in-Education](https://www.researchgate.net/profile/Diana_Stirling/publication/266141351_Motivation_in_Education/links/5426d4540cf26120b7b344e8/Motivation-in-Education), 2014.
5. Gardner, R.C., Lambert, W.E. (1972). *Attitudes and motivation in second language learning*. Rowley, MA : Newbury House Publishers.
6. Tsai, C.C., Chang, I.C. The study on motivation and anxiety of English learning of students at a Taiwan Technical University. *International Journal of English Language Teaching*. Vol. 1, No. 1, pp. 24–41, September 2013.
7. Кузьмінський А.І., Омеляненко В.Л. Педагогіка. Підручник. Київ. Знання-Прес, 2008. С. 159–160.
8. Нікітіна Н. Засоби активізації уваги студентів ВНЗ при вивченні іноземної мови. *Національний Технічний Університет України «КПІ»*. URL: <http://www.kamts1.kpi.ua/node/732>
9. Скуратівська М.О. Сучасні методи та технології викладання іноземних мов. URL: <http://intkonf.org/skurativska-mo-suchasni-metodita-tehnologiyi-vikladannya-inozemnih-mov-u-vischiy-shkoli-ukrayini>.

#### Romanova O. Increasing motivation and activating cognitive activities of students in foreign language teaching

*The article is devoted to the problem of motivating learning and activating students' cognitive activity to learn a foreign language and ways to increase motivation during learning. The concept of motivation is defined, the problems of students' lack of motivation, types and techniques of motives, the emotional aspect of motivation are considered. The author provides advice on increasing students' motivation while learning foreign languages. Such types of motivation as internal motivation, external motivation, integrative motivation, instrumental motivation, general motivation is taken into account. These types of motivation, their similarities and differences are analyzed.*

*It is noted that students are highly motivated from the very beginning of studying a foreign language. Almost everyone has a desire to speak a foreign language, to be able to communicate. But as soon as the process of mastering a foreign language begins, the attitude to its study changes, most students are disappointed in their studies, because it is a difficult process and it requires overcoming various difficulties, it is a period of accumulation of "building material". Various problems and laziness push back the achievement of the goals students dreamed of. And this has a negative impact on motivation, as a result it decreases, weakens the will to master a foreign language, disappears counter-activity, generally success reduces, and this also negatively affects motivation.*

*When studying a foreign language, it is necessary to create such conditions for educational and cognitive activities that contribute to the development of a high level of cognitive interest in learning English in those who study.*

*The teacher's role in creating a positive environment for the formation of student youth is considered. Particular attention is paid to the need to motivate students when learning a language of another culture. The main ways to increase motivation are proposed and the motivation to involve students in the language learning process is described. Taking into account the professional orientation of learning and increasing student motivation, the article provides effective teaching methods.*

**Key words:** motivation, professional orientation, foreign language, students, education, higher educational establishment.